

СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ НА ДЕФОРМАЛІЗАЦІЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дехтяр Н.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму*

*Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

Освітні онлайн-платформи відтепер можуть виступати конкурентами установам формальної освіти, адже якість та різноманітність курсів, які на них пропонуються, наявні переліки пропозицій з майже усіх галузей знань значно перевищують спроможність звичайного (не провідного і середнього за розмірами ЗВО) задовольнити існуючий попит. На початку становлення МООС-платформи навіть не розглядалися як доповнення до «офіційних» освітніх програм, тоді як зараз провідні університети шукають співробітництва із найпопулярнішими з них, ретельно добираючи найкращі курси та пропонуючи пільгові умови до вступу тим користувачам, які успішно завершили навчання та отримали відповідний сертифікат на МООС. Упроваджується концепція «цифрового університету» – закладу вищої та інколи професійної середньої освіти, що надає послуги здобувачам у змішаному чи виключно онлайн форматі, водночас намагаючись зберегти традиційну структуру та підхід до організації навчання. Якщо такий заклад є формально акредитованим у системі національної освіти, то він має право видавати диплом державного зразка усім здобувачам, які виконали встановлені вимоги – наприклад, відвідували не менше від встановленого відсотку занять, склали іспити та/або захистили випускную роботу. Для спеціальностей, які не вимагають обов'язкової присутності слухачів у навчальних аудиторіях та лабораторіях – а це майже усі спеціальності гуманітарного профілю, – на рівні даного навчального закладу чи навіть на рівні національного законодавства у сфері освіти може бути скасована вимога до фізичної присутності на заняттях, таким чином значно розширюючи географічну присутність на освітньому ринку та надаючи змогу навчатися тим категоріям вступників, які з різних причин не долучилися до аудиторних занять.

Зрозуміло, що і у традиційної, і новітніх форм навчання є свої переваги і недоліки, але слід перш за все визначити, які стратегічні рішення прийматимуть учасники освітнього ринку у теперішніх умовах

та як не втратити потенційних споживачів. Цифрові платформи приваблюють користувачів доступністю (у тому числі і по ціні), цікавими новітніми рішеннями та відсутністю прив'язки до жорсткого графіку – і останнє є чи не найважливішим для багатьох потенційних вступників, які вже працюють, мешкають у регіонах з іншими часовими поясами чи за складом характеру не схильні до надмірного контролю ззовні. Якщо традиційний ЗВО зміг інтегрувати дані вимоги у частину своїх програм, то він вже має переваги над конкурентами. Втім, тенденції у сфері освітнього простору багатьох розвинених країн, здається, ідуть усупереч прогнозованим очікуванням. Як і кожний комерційний проєкт, ЗВО повинен доводити свою рентабельність і ефективність використання інвестованих коштів. Це правило стосується державних установ у тому числі, тільки дещо ускладнюється процедура перевірки ефективності. Вони повинні показати, що кошти з державного бюджету, відведені на їхню користь з іншого інфраструктурного чи соціального напрямку, забезпечать державі прибуток у майбутньому. Здавалося б, що із зростанням попиту на інноваційні, не в останню чергу, технічні рішення у різноманітних галузях зростатиме попит на підготовку фахівців, зокрема, і у сфері вищої освіти, а зростання добробуту населення призведе до додаткового попиту на освітні послуги, адже у наступного покоління вивільнюється час та кошти на те, що не могли собі дозволити їхні батьки. Проте, ці обидва очікування були спростовані на практиці. Навпаки, ми сьогодні спостерігаємо скорочення пропозиції освітніх програм та загальної «ємності» ЗВО (тобто загальної кількості абітурієнтів, яку вони готові прийняти, та прогнозованої кількості випускників) у певного числа європейських країн. Незважаючи на зростання кількості населення, починаючи з 2013–2014 рр. – штучного приросту, спричиненого вимушеною міграцією, і другої хвилі у 2022–2023 рр., саме у віковій категорії до 25 років, що якраз становить оптимальний стандарт для споживачів освітніх послуг, не відбулося пропорційного зростання кількості здобувачів у ЗВО відповідних країн. На сьогодні держави не планують використання додаткових коштів для забезпечення доступності вищої освіти та збільшення частки освіченого населення у загальній кількості громадян та резидентів. Такі міркування, ймовірно, містять під собою розрахунки поточних потреб у робочих місцях для національних економік, але водночас нівелюють значну соціальну функцію, яку виконує освіта, та значно знижують шанси на виникнення проривних технологій, оскільки штучно скорочується інтелектуальний потенціал нації. У цій ситуації цифрові освітні платформи перехоплюють дану функцію, надаючи можливість навчатися талановитій молоді, яка опинилася поза системою формальної освіти. Використаємо дане

припущення для визначення найбільш перспективних споживчих ринків для світових цифрових освітніх послуг на основі даних щодо охоплення населення традиційними формами вищої освіти у країнах Європи. Не усі наведені країни є водночас оптимальними партнерами для України, в першу чергу через мовний бар'єр – додатково потрібно дивитися на рівень володіння англійською мовою населенням, якщо національні ЗВО орієнтуватимуться на міжнародні програми, та співробітництво у інших галузях, але максимально повний географічний перелік наводиться для одночасного визначення і ймовірних конкурентів у сенсі співробітництва закладів освіти з глобальними МООС. До вибірки європейських країн було додано Туреччину як кандидата до ЄС з 1999 р. та з огляду на вельми показовий результат за часткою охоплення населення вищою освітою (табл. 1, рис. 1). Слід відзначити незвичайний приріст частки населення із вищою освітою у Андоррі – з 15,2% у 2021 р. до 34,5% у 2022 р. та скорочення даного показника в Україні через вимушену еміграцію з 75,9% у 2021 р. до 70,7% у 2022 р. Туреччина – єдина країна з переліку, де частка населення із вищою освітою перевищує 100%. Скоріше за все, це пов'язано із особливістю методології збору даних у країні: наприклад, вираховується кількість дипломів, а не просто факт їхньої наявності (тобто, якщо респондент має два чи більше дипломів про вищу освіту, то враховується ця кількість), чи враховуються тимчасові резиденти, як-от іноземні спеціалісти, запрошені на роботу до турецьких компаній.

Таблиця 1

**Показники доходу та охоплення вищою освітою
за країнами Європи**

	Країна	% населення із вищою освітою, від загальної кількості населення допустимої вікової категорії*	ВВП на душу населення, за паритетом купівельної спроможності, дол. США**
1	Австрія	93,94	67 935,85
2	Албанія	62,73 ¹	18 551,72
3	Андорра	34,48 ¹	41 993,00
4	Бельгія	82,69	65 027,29
5	Білорусь	70,87 ¹	22 590,59
6	Болгарія	74,03	33 582,28
7	Боснія і Герцеговина	44,63 ¹	20 376,89
8	Греція	150,20	36 834,87

9	Данія	83,98	74 005,48
10	Естонія	73,15	46 697,36
11	Ірландія	78,78	126 905,20
12	Ісландія	86,52	69 081,26
13	Іспанія	94,59	45 825,20
14	Італія	71,29	51 864,98
15	Кіпр	96,54	49 930,87
16	Латвія	93,48	39 956,19
17	Литва	71,91	48 396,69
18	Ліхтенштейн	47,32	184 083,00 ³
19	Люксембург	20,73	142 213,85
20	Мальта	73,02	55 927,86
21	Молдова	64,39 ¹	15 238,15
22	Монако	38,00 ²	234 317,00 ³
23	Нідерланди	88,95	69 577,40
24	Німеччина	75,67	63 149,60
25	Норвегія	93,92	114 898,76
26	Північна Македонія	40,55	20 161,75
27	Польща	70,93	43 268,54
28	Португалія	71,87	41 451,61
29	Румунія	55,27	41 887,92
30	Сербія	69,69 ¹	23 911,20
31	Словаччина	50,73	37 459,47
32	Словенія	82,24	50 031,66
33	Сполучене Королівство	77,01	54 602,54
34	Туреччина	125,76	37 273,70
35	Угорщина	56,52	41 906,66
36	Україна	70,72¹	12 671,24
37	Фінляндія	100,87	59 026,71
38	Франція	68,97	55 492,57
39	Хорватія	72,33	40 379,57
40	Чехія	69,11	49 945,50
41	Чорногорія	56,07 ¹	26 984,07
42	Швейцарія	71,89	83 598,45
43	Швеція	85,94	64 578,40

* наведені показники за *2021 та **2022 рік, якщо не вказано інакше

¹ дані за 2022 р.; ² дані за 2019 р.; ³ дані за 2021 р.; ВВП Ліхтенштейну та Монако не за ПКС

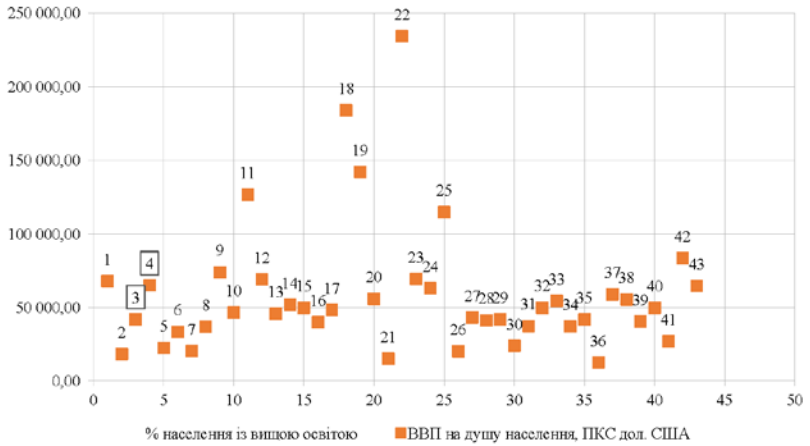

Рис. 1. Залежність рівня освіти від доходу

Як видно з рисунку, не існує прямої залежності між рівнем доходу в країні та кількістю населення, яке має вищу освіту. Тому можна рекомендувати стимулювати використання цифрових освітніх платформ та вихід на ринок цифрових університетів у країнах із найменшою часткою населення із вищою освітою. На сьогодні такими є наступні європейські країни: Люксембург, Андорра, Монако, Північна Македонія, Ліхтенштейн та Словаччина (значення показника не перевищує 51%). До 60% населення мають вищу освіту у Румунії, Чорногорії та Угорщині. Звісно, на вибір пріоритетності країн у стратегіях національних цифрових платформ та ЗВО матимуть вплив інші чинники, які тут не були представлені, але даний етап можна використовувати для розрахунку потенційної ємності ринку освітніх послуг, особливо у секторі неформальної освіти.

Список використаних джерел:

1. Портал відкритих даних світового банку. URL: <https://data.worldbank.org/>
2. ВВП Ліхтенштейну. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/LIE/liechtenstein/gdp-per-capita>
3. ВВП Монако. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/MCO/monaco/gdp-per-capita>
4. Показники освіти у Монако. URL: https://gem-report-2019.unesco.org/wp-content/uploads/2019/01/Monaco-2019_factsheet.pdf